

[chapeau] Het redden van Irakees en Afghaans erfgoed

[kop] Cultuur onder vuur

Chris Reinewald

Oorlogen eisen niet alleen veel menselijke slachtoffers. Ook cultuurgood – van musea, moskeeën, bibliotheken tot archeologische vindplaatsen – raakt verwoest of geplunderd.

Net als het onpartijdige Rode Kruis komen internationale organisaties in actie bij cultuur bedreigende militaire handelingen, molest en natuurrampen.

Cultuur vertegenwoordigt namelijk niet alleen het verleden van een samenleving. Het is ook een middel om te overleven voor mensen in nood in hun zoektocht naar vrede.

Individueel of als militair brachten respectievelijk een moedige, zwijgzame museumdirecteur in Kaboel en een bluffende Amerikaanse officier in Bagdad lokale kunstschaten in veiligheid.

Allebei met gevaar voor eigen leven.

Hij verkocht stilletjes aardappelen op straat in Afghanistan. En in Irak zette een Amerikaanse militair een grote mond op tegen haar maten. Toch waren beiden – op eigen wijze - bezig om bedreigd cultuurgood in veiligheid te brengen. De “aardappelboer”, eigenlijk museumdirecteur Omar Khan Masoudi stond deemoedig in Kaboel op straat als afleidingsmanoeuvre om een collectie gouden grafvondsten uit zijn museum te laten verstopten voor de Taliban.

Voor Corine Wegener, voormalig reservemajoor in het US Army bij het 352ste bataljon van het Civil Affairs Command, was een scheldpartij de enige manier om vanuit Bagdad kletsnatte joodse torah-rollen voor conservering per legervliegtuig naar de VS over te laten brengen.

Uit Masoudi's en Wegeners bloedstollende ervaringen valt een spannende Indiana Jones-achtige avonturenfilm te maken. Maar daar is het ze uiteraard nooit om te doen geweest.

Pacifisme impliceert niet dat je door oorlog bedreigd erfgoed aan zijn lot moet overlaten. Dat stelt Corine Wegener. Als Arts, Monuments and Archives Officer kwam zij in actie voor het geplunderde Nationale Museum van Irak in Bagdad. Daarin prijken de schatten uit het legendarische Tweestromenland van de Eufraat en de Tigris, de bakermat van een beschaving die ook de onze is.

Wegener: fluwelen handschoenen en een grote bek

Corine Wegeners begon haar professionele leven als jonge, reguliere beroepsmilitair. Afgezwaaid uit actieve dienst ging ze kunstgeschiedenis studeren en belandde in haar huidige baan: assistent-conservator decoratieve kunsten in het Minneapolis Institute of Arts. Omdat ze als enige net zo goed thuis is in de conservatorencultuur van de fluwelen handschoenen als in de bevelstructuur,

werd ze tijdelijk conserveringsofficier bij reddingsoperaties in een chaotisch Irak, kort na de verdrijving van Saddam Hoessein.

In haar relaas legt Wegener verbanden tussen de huidige erfgoedbeschermers en de Amerikaanse bevrijders en kunstredders in het Europa van na de Tweede Wereldoorlog. Zij spoorden door de Nazi geroofde kunstschaten op en brachten ze waar mogelijk terug naar Europese museum- en particuliere collecties. Die vergelijking is discutabel, aangezien de VS nu in Irak eerder als bezettingsmacht wordt ervaren dan als bevrijder.

Net als andere cultuurbeschermers kiest Wegener geen partij. Of je nu voor of tegen bent: oorlogen blijven bestaan, ook in de toekomst. Bedreigd erfgoed kun je echter niet in de steek laten, zoals ook het internationale Rode Kruis zich nooit distantieert.

Wegener deed eerder korte ervaring op bij het beschermen van cultuurgood in Bagna Luca, Bosnië. Daarna werd ze opnieuw opgeroepen voor een zwaardere klus in Irak, waar ze 16 mei 2003 arriveerde: een maand na de eerste plunderingen van het Nationale Museum in Bagdad. Verder richtten haar landgenoten ook de nodige schade aan die voorkomen had kunnen worden. Met botte onwetendheid sloeg het Amerikaanse leger zijn kampement op pal boven een archeologische, Babylonische site, die daardoor onherstelbaar beschadigd raakte.

In oorlogssituaties rond cultureel erfgoed is aanvankelijk veel onduidelijk. Wat en hoeveel wordt er bijvoorbeeld vermist door een museum? In Bagdad had het museum maar 170.000 objecten van de ongeveer half miljoen kunstvoorwerpen in de collectie geregistreerd. Waar de rest was wist men niet. De Amerikaanse pers citeerde een gepanikeerde "adjunct" van het museum die riep dat werkelijk álles weg was. Wegener ontdekte later ter plaatse dat de "adjunct" de overbuurvrouw van het museum bleek te zijn die daar geen functie had.

Op het complex woonde namelijk ook gezinnen, die daar om veiligheidsredenen waren heengetrokken. De Amerikaanse vliegtuigen spaarden bij hun bombardementen namelijk het museum met de Blue Shield op het dak.

Desalniettemin vonden op de grond wel schermutselingen op het museumterrein plaats. Irakezen schoten vanaf het dak van het Kindermuseum op de Amerikanen die het vuur beantwoordden. Maar het Amerikaanse leger reed niet verder het museumterrein op, zoals dat bij cultuurgood de regel is. Hierdoor kregen de lokale plunders echter vrij spel om kunst, maar ook meubels en computers mee te nemen. In haar machteloosheid wist de museumstaf niet waar ze moest beginnen met opruimen en sorteren. Om hun beroepseer niet te veel te krenken maakte Wegener ter inventarisatie het meest hoognodige aantal foto's van de kapotte zalen.

Ali Baba

Onvermijdelijk raakte Wegener in pijnlijke situaties verwickeld. Een lokale vertaalster praatte haar bij over het gewone leven in Irak, wat hielp bij te nemen beslissingen. Maar het bleef oorlog. Minder dan een jaar later kwam de vertaalster om bij een Irakese bomaanslag. Ook de

medewerkers van het museum hadden iets anders aan hun hoofd dan het beheer over de collectie. Stond hun huis nog wel overeind? Leefde hun familie nog wel? En waarom zouden ze hun hoop vestigen op een ijlings ingevlogen Amerikaanse officier met goede bedoelingen? Natuurlijk voorzag het museum al eerder dat een en ander mis kon gaan. Alles wat kwetsbaar en draagbaar was, had men verstopt op een geheime plaats waar het later behouden zou teruggevonden worden. Bang was men voor de sieraden van een archeologische tentoonstelling met in 1980 opgegraven artefacten uit Nimrod. Direct na het uitbreken van de Golfoorlog waren deze in een kluis bij de nationale bank opgeborgen. Toen Saddams zoons in 2002 daar hun dollars kwamen opeisen, sidderde iedereen; bang dat de broers ook die kluis zouden openen. Maar daarvoor hadden zij geen tijd.

In het museum zelf had men grote, vast gemetselde beelden met schuimrubber omwikkeld tegen eventuele inslagen. Uit frustratie dat ze de beelden van leeuwen niet loskregen sloegen plunderaars bij een van de twee de kop eraf. Om licht te hebben werd het schuim aangestoken. Brand- en rookschade en bluswater waren het gevolg. Andere topstukken waren zoek, zo ontdekte Wegener en zette ze op een Interpollijst. Het verkoop van dergelijke objecten is vrijwel onmogelijk, aangezien ze wereldwijd bekend zijn. De plaatselijke bevolking werd uitgenodigd om - zonder dat daar sancties op stonden - de stukken terug te geven. Die aanpak werkte. Twee broers kwamen met een antieke vaas. Gebroken, maar wel te restaureren. Ze zeiden dat hun moeder weigerde voor hen te koken zo lang ze de vaas niet terugbrachten en dat ze zich als Ali Baba's gedroegen.

De grootste schat, een Warka-vrouwenhoofd uit de 4de eeuw v. Chr., bekend uit alle kunstgeschiedenisboeken, vond een officier - in burger een New Yorks advocaat - terug in de lokale kunsthandel. Hij deed zich voor als een koper en kon zo de handelaar inrekenen. Een tors werd later teruggevonden, nota bene in een New Yorkse loods. Een bewijs dat illegale kunsthandel de wapenhandel financiert.

Verwondering wekte Wegeners actie om historische uniformen uit het Militair Museum veilig te stellen. Maar Blue Shield maakt nu eenmaal geen onderscheid in cultuurgoed.

Rollenspel

De reddingsactie van Torah-gebedsrollen bleek een race tegen de tijd en tegen onwelwillende militairen. De Hebreeuwse manuscripten, toebehorend aan een joodse minderheid in Irak, lagen in een met bluswater ondergelopen kelder en beschimmelden. De buitentemperatuur van 50 graden Celsius versnelde dat proces dusdanig dat ze bijna voor je ogen vergingen. Wegener regelde een koelvrachtwagen om het papier met vriesdroging veilig te stellen. In de vrieskist bleven ze maar beperkt houdbaar. Vervoer was noodzakelijk, maar helaas waren de maten minder medewerkzaam. Wegener ontstak in razernij tot ze een piloot trof die een keppeltje droeg, dus praktiserend jood was. Toen wist ze dat de missie nu wel zou kunnen lukken. En inderdaad. Met

de nodige tussenstops bereikte het vliegtuig de VS waar Wegener een veilige tijdelijke bestemming voor de rollen vond: een museum in Dallas, Texas.

Uiteraard moeten de torah-rollen snel terug naar Bagdad. Helaas blijkt nu daar de belangstelling voor het geconserveerde joodse erfgoed gering. Daarbij staan potentiële joodse sponsors in Israël en de VS niet te springen om de terugvlucht van de rollen te financieren.

Wegener verliet Irak toen het museum haar belangrijkste schatten weer terug had en ze aan de wereldpers toonde. Japan, Italië en de VS stuurden de nieuwste conserveringsapparatuur, ondersteund met training ter plaatse. Inmiddels is de politieke situatie verslechterd. Niet alleen voor de burgers maar ook voor hun cultuurgoed. Archeologische sites worden alom geplunderd. Onder Saddam Hussein kreeg je voor plundering de doodstraf. Nu kan iedereen daar straffeloos zijn gang gaan.

Masoudi: museumhoofd met meerdere gezichten

Als een academicus vertelt Omara Khan Masoudi (1948) onvermoeibaar het relaas over de ondergang en herrijzenis van het museum. Hij grinnikt ondeugend als de gewiekste boerenzoon van analfabete ouders die hij is, pratend over de listen waarmee hij de museumcollectie buiten schot hield. Maar tegelijk is hij een volhardend onderhandelaar. Het was deze combinatie van kwaliteiten die Masoudi in staat stelde om met wisselende Afghaanse machthebbers, vaak regelrechte cultuurbarbaren, in gesprek te blijven over het behoud van het museum.

Terecht kende het Prins Clausfonds Masoudi in 2004 een laureaat ter waarde van 25.000 euro toe voor zijn onverzettelijke inzet voor het Afghaanse culturele erfgoed.

Iets absurdistisch kleeft er wel aan zijn culturele reddingsacties. Want welke rol speelt een museum eigenlijk in een land dat vrijwel kapot is? In twee decennia oorlog in Afghanistan kwamen grote delen van de bevolking om het leven. Hebben Afghanen die al jaren in vluchtelingenkampen wonen, met amper voedsel en privé-bezittingen nog wel boodschap aan erfgoed?

Masoudi vindt van wel. Als huis van historie kan een museum niet alleen hen maar ook de wereld laten zien waar Afghanistan trots op kan zijn: houten en keramische beelden, glaswerk, tapijten, edelsmeedwerk uit eerdere pre-islamitische beschavingen.

De collectie van het Dar El Aman Nationaal Museum gold decennia lang als de mooiste in de hele regio. In 1978, een jaar na de Saur Revolutie, zette de neergang in. Diefstal, vandalisme en verwaarlozing was het gevolg. Masoudi, toen nog conservator, wierp zich op als coördinator voor het in veiligheid brengen van de collectie. Medewerkers sleepten kostbare stukken het museum uit, richting overheidsgebouwen en andere veilige plekken. Maar ook brachten ze in het geniep weer stukken terug om ze in de donkere hoekjes van het museumdepot te verstoppen.

Een lichtpuntje tijdens de Sovjet overheersing van Afghanistan was de vondst die Russische en Afghaanse archeologen in 1978 deden: Bactrische gouden sieraden, aangetroffen in graven. Na inventarisatie werden de sieraden in juli 1991 in het museum geëxposeerd. Daarna "verdwenen" ze. Men fluisterde dat de Russen ze omgesmolten hadden. Masoudi ontzenuwde het gerucht niet; met opzet. Niemand buiten het museum wist dat hij en zijn staf de sieraden hadden ondergebracht in een bankkluis, die in maart 2003 met veel publiciteit weer werd geopend.

Raketten en gesloten deuren

Niet altijd bleek het verstoppertje van kunstschat een garantie voor hun behoud. Vanwege de strategische ligging, in West-Kabul bij de heuvels van Darulaman, lag het museum tussen 1992 en 1994 in de vuurlinie tussen de Russen en de Afghaanse Mujaheddin-strijders. Een raket bestemd voor het tegenover liggende ministerie van defensie dwaalde af naar het museum, blies het dak en de ramen weg. Op de bovenste etage vatte de tapijtcollectie en documentatie vlam. In de chaos stalen plunders kunstvoorwerpen die opdoken in de illegale kunsthandel, vaak in de Afghaans-Pakistaanse grensplaats Peshawar. Tijdig kochten de Japan Cultural Heritage Foundation en het Zwitserse Afghanistan Museum in Bubendorf heel gericht Afghaanse kunstvoorwerpen op om ze te bewaren en later weer aan het museum in Kabul terug te geven. Gelukkige bleken cultuurtoeristen in de tijd van voor de burgeroorlog, uitgebreid de museumcollectie te hebben gefotografeerd. Hun afbeeldingen werden op het internet gezet om het opsporen van verdwenen stukken te vergemakkelijken.

In 1995 begonnen Masoudi en zijn staf met een eerste inventarisatie van de resterende, zwaar beschadigde collectiestukken. Experts van het Parijse Musée Guimet voor Aziatische kunst stonden hen op gezette tijden bij. Zelf organiseerde het Franse etnografische museum een speciale expositie met Afghaanse kunst uit eigen collectie. De extra geheven toegangsprijs kwam ten gunste van het nationaal museum in Kabul en het collectieregistratieproject. Zo kwam men er in Kabul achter wat er nog was en wat niet. Maar een tweede raket-inslag in 1995 richtte meer schade aan en legde verdere inventarisatie tijdelijk stil. Voor een deel moest men weer van voren af aan beginnen.

In 1996 bracht Masoudi bliksemsnel meer collecties in veiligheid. Een week voor de machtsovername door de Taliban voorzag de Afghaanse Mujaheddin-leider Ahmed Shan Massoud dat de fundamentalistische Taliban (zijn latere moordenaars) het museum zouden leeghalen. Hij tipte Masoudi hierover, die direct zo'n 3500 voorwerpen naar een hotel in het centrum overbracht. Het ministerie van defensie bezette het museum en sloot het.

Tussen 1998 en 2000 ging de staf achter gesloten deuren weer verder met de collectieregistratie.

Botte bijlen

Inmiddels hadden de Taliban het land in hun greep. Niet alleen voerden zij de sjaria (Islamitische rechtspraak) in, ook bonden ze de strijd aan tegen 'goddeloze', figuratieve kunst, te beginnen met Bamiyan boedda in de Shibar pas, 230 kilometers ten noordoosten van Kaboel. Iedereen die het nieuws vooraf wereldkundig zou maken wachtte de dood. Een BBC-journaliste, die vooraf geïnformeerd was, meldde begin maart 2001 als eerste de aanstaande explosie, net voor ze op het vliegtuig naar Bangkok vluchtte.

Kort daarop bliezen de fundamentalisten de Boeddha ook daadwerkelijk op. De daad van cultuurvandalisme schokte de wereld. Masoudi wist van de Taliban-plannen maar trad toen juist af als museumdirecteur. Zijn moeilijkste beslissing in mijn leven. Maar hem leek het strategisch beter om het museum te redden door zelf buiten zicht te blijven. Na de opgeblazen Boeddha kwam een Beeldenstorm op gang om alle figuratieve kunst te vernietigen. Ofschoon de Taliban minister van cultuur erg gekant tegen de acties was werd hij genegeerd zoals ook de protesten van Iran en Saudi-Arabië. Het argument dat politieke en geestelijke leiders in vroegere eeuwen van hun religieuze opvattingen afwijkende cultuurschatten wel ongemoeid lieten, legden de Taliban ook naast zich neer.

Toen Al-Jazeera de filmbeelden van de ontploffende Boeddha wereldwijd op tv bracht, verkocht Masoudi aardappels op straat in Kabul. Ofschoon hij zichzelf op non-actief had gesteld, wist hij wat er in het museum gebeurde. Zoals hij vreesde kwamen de Taliban de figuratieve kleisculpturen met hamers en hakbijlen kapotslaan. Masoudi moest ze laten begaan maar liet zo gauw ze weg waren, alle brokstukken - die ze gelukkig achterlieten - in een doos stoppen, om zo de beelden later te kunnen restaureren. Op dat moment was het dak van de bovenverdieping af. Vanwege de kapotte ramen waaide, regende en sneeuwde het zelfs in het museum.

Al tijdens de burgeroorlog ondersteunde de internationale Society for the Preservation of Afghan Cultural Heritage (Spach) het Afghaans cultureel erfgoed. Zij slaagden erin de cultuurvernietiging op de agenda van de Unesco te krijgen.

De opgeblazen Boeddha, die nu door de universiteit van Aken wordt gerestaureerd, lokte veel fotografen naar het zwaar gehavende museum. Daar was de collectie inmiddels geslonken tot zes objecten te zien: stenen beelden van een leeuw en twee olifanten, een boeddhistische Shivalingam (een mannelijk vruchtbaarheidssymbool) uit 900 na Christus, een plaquette met Bactrische inscripties en voetstukken van pilaren die te zwaar bleken om te verslepen. In de muren zaten grote gaten en in de gangen groeide gras. Kratten vol brokstukken wachtten in provisorische depots op betere tijden.

Bang

De impact van die fotoreportages, onder meer verschenen in het Britse Museums Journal en het Nederlandse vakblad Museumvisie, was groot. In mei 2002 vond een Unesco-seminar plaats in Kabul. Een jaar later begon de reconstructie van het museum, gesteund vanuit de internationale

gemeenschap, de Unesco en de National Geographic Society. Bij lezingen in Tokio en Seoul praatte Masoudi digitale camera's en computers los. Spach financierde de aanleg van electra, ramen en een dak en ondersteunt de collectieregistratie om gestolen stukken te traceren. Griekenland schonk conserveringsstoffen, maar de Italianen in het door het British Museum bekostigde restauratieatelier konden de Griekse gebruiksaanwijzing niet lezen. Het zijn de aanloopproblemen naar een professionalisering van het museum. De medewerkers moeten geschoold worden in beveiliging, conservering en computergebruik en ook Engels leren. In december 2004 heropende het museum met een expositie met houten beelden uit Nuristan, die een Oostenrijks expert in drie weken tijd restaureerde.

Het eerder genoemde Musée Guimet in Parijs en het Archeologisch Museum van Turijn organiseerden twee jaar geleden terug een expositietournee die tot eind april ook in de Nieuwe Kerk in Amsterdam te zien was. De schatten komen van archeologische vindplaatsen, Tepe Fullol, de voormalige Griekse kolonie Al Khanum en de Tillya-tepe: de "goudheuvel". Het zijn kleine beelden, inscripties, glaswerk, sieraden. Ze bewijzen dat er ooit ook een cultureel bloeiend Afghanistan bestond. Tegelijk financieren de tentoonstellingstournee de verdere wederopbouw en professionalisering van het museum. Toch zijn de objecten na hun openbaarmaking nog niet daar te zien zijn geweest. Masoudi acht daarvoor de situatie nog te precair. Met toegezegde hulp uit Nederland wordt beveiligingsapparatuur aangelegd waarna de collectie zonder vrees voor diefstal weer in Kabul kan blijven. Als pleister op de wonde lieten de Nieuwe Kerk en het Prins Clausfonds de catalogus ook vertalen in het Dari (Afghaanse versie van het Perzische Farsi) en sturen ze affiches en ansichtkaarten van de expositie op om de jonge Afghanen hun eigen cultuur voor te stellen.

De Amerikaanse officier Wegener keerde naar de VS terug, terwijl Masoudi op en neer reist van Europa naar Afghanistan, nog steeds een oorlogsgebied. Wat drijft hem? Moed is mooi, maar smeekte zijn familie nooit eens dat hij zich maar beter helemaal moest terugtrekken om zijn leven te redden?

Masoudi: "In Afghanistan leefde op zeker moment iedereen onder constante dreiging. Wij Afghanen zeggen 'als ergens vuur is, dan brandt alles af'. Maar waarvoor moet je bang zijn? Moet je vasthouden aan persoonlijk bezit? Of culturele belangen van je land laten prevaleren? Het museum is mijn huis. Als ik doodgeschoten zou zijn, had Allah bepaald dat mijn tijd gekomen was."

[Streamers]

Toen Saddams zoon in de bank hun dollars opeisten was iedereen bang dat ze er de verborgen antieke sieraden zouden vinden.

Iedereen die het nieuws van de op te blazen Bamiyan Boeddha wereldkundig zou maken wachtte de dood.

Speelt een museum nog wel een rol als een land vrijwel kapot is?

[kader 1]

Mentale overleving

Cultuur vormt een basisbehoefte, essentieel voor de mentale overleving van mensen in nood; zo stelt het Prins Claus Fonds. Ook andere internationale instellingen richtten zich met programma's op het redden van bedreigd cultureel erfgoed.

Blue Shield werd in 1996 gesticht door leden van ICOM, de internationale museumvereniging, onderdeel van de Unesco. Behalve ingrijpen bij noodsituaties bestrijdt de organisatie ook illegale kunsthandel, vaak het directe gevolg.

Het Prins Clausfonds stimuleert politieke veranderingen door lokale cultuurdragers financieel te ondersteunen. Met een in 2003 gesticht noodfonds Cultural Emergency Response verleent het Fonds 'eerste hulp' aan cultureel erfgoed dat beschadigd of vernietigd is door een ramp veroorzaakt door mens of natuur. Dat kunnen godshuizen maar ook bibliotheken zijn. In de afgelopen vijf jaar bood men hulp aan cultureel erfgoed in nood in Irak, Iran, Marokko, Palestina, Jamaica, Sri Lanka, Indonesië, Libanon, Mozambique en Afghanistan.

[kader 2]

Nederlanders in Irak

Bij een reddingsoperatie van de boeken uit de Nationale Bibliotheek in Bagdad – door ze in te vriezen – was de Nederlander behoud- en beheersdeskundige René Teygeler betrokken. Net als bij de torah-rollen van het museum konden manuscripten in vriesdroge toestand bewaard blijven na de brand en het bluswater in de bibliotheek. Ze zijn later weer op een gecontroleerde manier ontdooid door ze letterlijk op de tocht te zetten wat de temperatuur en luchtvochtigheid laag houdt. Het papier staat dan zijn vochtigheid aan de droge lucht af.

Teygeler werd uitgezonden door Civil and Military Cooperation, een onderdeel van de NAVO dat zich richt op wederopbouw in conflictgebieden, niet specifiek voor cultuur dus maar voor praktijkgerichte wederopbouw in gebieden waar de verdragsorganisatie vredesoperaties verricht. Hiervoor aangetrokken specialisten helpen bij de wederopbouw. Anders dan de Amerikanen die een volledige militaire scholing kregen, krijgen deze burgers – eerder in hun leven vaak dienstweigeraars! - een korte militaire training en rang. Deze stelt ze in staat om binnen de militaire structuur te werken. De CIMIC-mensen verrichten het voorwerk dat ontwikkelingsorganisaties uiteindelijk overnemen, zodra de situatie zich heeft gestabiliseerd.

Drijfveer is ook hier weer het behouden van cultureel erfgoed of dat nu Christelijk, Boeddhistisch of Islamitisch is: het ligt aan de bakermat van de wereldbeschaving.

[links]

<http://www.ifla.org/blueshield.htm>

<http://www.blueshield.nl/> <http://www.icomnederland.nl/downloads/BlueShieldLezing.doc>

<http://spach.info/ehistoryplan>

<http://www.nieuwekerk.nl/nl/index.htm#et>

www.thewalt.de/afghanistan

http://www.prinsclausfonds.nl/nl/what_we_do/awards/2004massoudi.shtml

http://www.prinsclausfonds.nl/nl/what_we_do/cer/index.shtml

[afbeeldingen]

Irak

- Majoor Corine Wegener op een foto die ze naar haar museumcollega's stuurde.
- Warka-vrouwenhoofd uit de 4de eeuw v. Chr.
- De schade in het Nationaal Museum van Irak.
- Overzicht van geplunderde archeologische sites.
- Torah-rollen, zoals die in Bagdad gered werden.
- Interieur museum na plunderen.
- Kapot geslagen beelden, Museum Bagdad.
- Documentatie afdeling na plundering, Museum Bagdad.

Afghanistan

- Verbrande documentatie, Museum Kabul
- Door Taliban kapot geslagen kleitabletten, Museum Kabul.
- Lege nis van de opgeblazen Bamiyan Boeddha
- Bamiyan Boeddha voor de explosie.
- Dar El Ama Museum, 2002, Kabul, foto Pierre Cambon
- Tilya Tepe grafvonsten, gouden sieraad, 1^e eeuw na Christus
- Museuminterieur, 2002. Foto Gitta van Buuren
- Suppoosten museum, 2002. Foto Gitta van Buuren.
- Voorgevel museum, 2002. Foto Gitta van Buuren.
- Uitzicht vanaf eerste verdieping museum: geen ramen of dak, 2002. Foto Gitta van Buuren.
- Omar Khan Masoudi in Nederland. Foto Gitta van Buuren.

NEEM HIERVOOR MET HAAR CONTACT OP